

Innledning

1. HVA EN ORDARTIKKEL INNEHOLDER

Hver ordartikkel i ordboken er oppbygget slik som mønstereksempelet nedenfor. Den første linjen i ordartikkelen omtales nærmere i avsnittene som følger.

hus	→	Se 2. Ordene i hovedregisteret.
[h ^u us]	→	Se 3. Uttale.
s.n. (hus et, -, -a/-ene)	→	Se 4. Grammatiske opplysninger.
1. Nhà, nhà ở, nhà cửa.	→	De ulike betydningene av et ord er nummerert.
<i>Han bor i et lite hus.</i>	→	Etter oversettelsen følger eksempler på bruk av ordet. De er vanligvis ikke oversatt.
<i>å ha åpent hus</i> Mở rộng cửa đón khách đến chơi.	→	Vanskeligere eksempler er oversatt.
hus+hai s.m. Người cho thuê nhà cửa theo giá bóc lột.	→	Sammensetninger er markert med +, som ikke brukes når ordet skrives: <i>hushai</i> . Ordklasse er oppgitt ved sammensetninger når siste ledd i sammensetningen ikke er oppslagsordet.
huslig a. Giỏi làm công việc nhà, việc nội trợ.	→	Avledninger, som f.eks. danner adjektiv ved tilføyelse av suffiks til substantiv, er tatt med i noen tilfeller.
2. (Trong) Nhà, gia đình, họ hàng.	→	Betydning nr. 2.
<i>Husets datter møtte oss i døren</i>	→	Ikke oversatt eksempel, sml. ovenfor.
konge+hus Hoàng gia, hoàng tộc.	→	Sammensetninger der siste ledd er oppslagsordet tilhører samme ordklasse som oppslagsordet selv. Derfor oppgis ikke ordklasse her.

2. ORDENE I HOVEDREGISTERET

I hovedregisteret er som regel substantiver oppført i ubestemt form entall; verb oppført i infinitiv; adjektiver oppført i positiv, ubestemt form, entall, hankjønn; pronomen, determinativer og artikler oppført i entall og, der det er relevant, i hankjønn. I avsnitt 4 nedenfor finnes en mer utførlig omtale av de ulike ordklassene og deres former.

I tillegg til fulle ord er også viktige prefikser og suffikser tatt med i hovedregisteret.

I hovedregisteret finnes dessuten:

(a) Bøyningsformer som avviker sterkt fra oppslagsordet, med henvisning til oppslagsordet. Eksempler:

menn [mɛn] s.m. → **mann**

sprukket [sprøket] v. → **sprekke**

henne [hɛne] pron. → **hun**

(b) Likestilte former. Flere ord kan opptre i alternative former som er likestilt i offisiell bokmålsrettskrivning. I slike tilfeller står ordartikkelen under den vanligste formen, etterfulgt av = og den alternative formen. Eksempel:

bånd [bãn] s.n. (bånd|et, -, -a/-ene) = **band**

Når den alternative formen ikke alfabetisk hører hjemme svært nær oppslagsformen, står også den i hovedregisteret med henvisning:

band [bãn] s.n. ==> **bånd**

(c) Vanlige sideformer og andre varianter. Disse står med henvisning til hovedform. Eksempler:

flaum [flæum] s.m. → **flom**

ka [kɑɑ] pron. → **hva**

sne [snɛɛ] s.m. → **snø**

3. UTTALE

Det er betydelige uttaleforskjeller mellom forskjellige geografiske områder og sosiale grupper i Norge, og det finnes ingen regler som tilsvarende skriftspråkets for hvilke uttaleformer som anbefales brukt. Uttalen av et ord varierer også etter hvorvidt ordet er aksentuert (framhevet) og etter hvilke andre ord det står sammen med.

For hvert oppslagsord står det angitt én uttale, som har stor utbredelse og som trygt kan brukes selv om mange andre uttalemåter kan være like bra.

Hvis ordet kan aksentueres, er den aksentuerbare vokalen merket med understrekning, f.eks **sitte** [sɪtɛ]. Noen få ord blir aldri aksentuert, og lydskriften mangler da understrekning, f.eks **man** [man] *pron.* Det samme gjelder noen prefikser og suffikser, f.eks **-else** [ɛlsɛ].

Som hovedprinsipp er hver lyd representert ved én bokstav i lydskriften: **tann** [tɑn], **kun** [kʉn], **sitte** [sɪtɛ]. En kort vokal er skrevet enkelt, mens en lang vokal er skrevet dobbelt: **lette** [lɛtɛ], **lete** [lɛɛtɛ].

I tre tilfeller representerer en kombinasjon av to konsonanttegn i lydskriften bare én lyd: [kj] står for første lyd i *kjole* og *kino* (jfr. vietnamesisk "chào"); [sj] står for første lyd i *sjø* og *skjær* (jfr. Saigon-vietnamesisk "sē"); [ng] står for siste lyd i *sang* (jfr. vietnamesisk "ngang").

Når [kj], [sj] eller [ng] skal uttales hver for seg, står det derfor en bindestrek mellom dem: **brekkjern** [bræk-jærn], **rettsgyldig** [rets-jyldi], **angrep** [an-greep]. På samme måte står det bindestrek mellom to identiske vokaler som ikke skal trekkes sammen til én lang vokal, mellom ulike vokaler som ikke skal trekkes sammen til diftong, og i noen andre tilfeller hvor man lett kunne fristes til å trekke sammen: **uutholdelig** [u-uthåldeli], **kongress** [kång-grēs].

Når det forekommer sekvenser av [rd], [rt], [rl], [rn] eller [rs], kan disse trekkes sammen til enkle lyder. Slik sammentrekning er vanlig unntatt på Vestlandet.

Legg forøvrig merke til at [r] har mange vidt forskjellige uttaler.

De fleste dialekter av norsk har to tonemer, dvs forskjellig tonegang som skiller ord som ellers uttales likt, som i *hjerne* - *jernet*, *bare* - *baret*. De svarer i funksjon til de vietnamesiske tonemene: a, á, à, â, ā, ă. Tonegangen i de norske tonemene varierer sterkt fra landsdel til landsdel. De har ingen konsekvent representasjon i vanlig skrift, og de er heller ikke tatt med i lydskriften her. Noen norske ord skrives av og til (men ikke konsekvent) med hjelpetegn, f.eks *café*. Slike tegn betyr ikke tonem, men som regel at aksenten faller på den stavelsen.

4. GRAMMATISKE OPPLYSNINGER

4.1. ORDKLASSEBETEGNELSER

s.n. i mønstereksempelet (avsnitt 1 ovenfor) angir hvilken ordklasse (med underklasse) ordet tilhører: substantiv, intetkjønn. Noen av ordklassene behandles mer utførlig under 4.3 nedenfor. Følgende forkortelser for ordklassebetegnelser er brukt i ordboken:

s.	substantiv		
m.	hankjønn (maskulinum)		
f.	hunkjønn (femininum)		
fm.	felleskjønn (hankjønn eller hunkjønn)		
n.	intetkjønn (nøytrum)		
pl.	flertall (pluralis)		
v.	verb	tal.	tallord
a.	adjektiv	konj.	konjunksjon
adv.	adverb	navn.	egennavn
prep.	preposisjon	interj.	interjeksjon
pron.	pronomen	pref.	prefiks
dt.	determinativ	suff.	suffiks

Den ordklassen et ord tilhører, avgjør to ting: For det første hva slags funksjoner ordet kan fylle i en setning, og for det annet hvilke bøyningsformer det kan ha.

4.2. BØYNINGSFORMER

(hus|et, -, -a/-ene) i mønstereksempelet (avsnitt 1) angir hvilke bøyningsformer ordet har. Ordene i de største ordklassene kan opptre i flere slike bøyningsformer, og de viktigste av dem er angitt i parentes. Hva de ulike formene brukes til, skal vi omtale nedenfor (4.3) under de ulike ordklassene.

Angivelsen av bøyningsformer kan skje på to måter:

(a) Når formene er svært like hverandre, slik at bare siste del varierer, føres kun det som varierer opp i parentes. Bare første bøyningsform skrives fullt ut. Eksempler: (støv|elen, -ler, -lene), (spis|er, -te, -t). Den loddrette streken markerer slutten på den delen av formene som ikke varierer. Parentesene ovenfor angir dermed følgende former: *støvelen*, *støvler*, *støvlene*; *spiser*, *spiste*, *spist*.

(b) Når formene er mer ulike hverandre, skrives de fullt ut: (mannen, menn, mennene), (springer, sprang, sprunget).

I mange tilfeller har ord valgfrie bøyningsformer. Dette er former som betyr det samme, og som kan betraktes som varianter. Noen skribenter foretrekker å bruke én type former, andre en annen. For eksempel har norske aviser ulik praksis på dette punkt.

Slik valgfrihet er angitt på én av to måter: Enten ved hjelp av skråstrek / eller ved hjelp av parentes (). Eksempler:

(kast|er, -a/-et, -a/-et) betyr: *kaster*, *kasta* eller *kastet*, *kasta* eller *kastet*;

(skriker, skreik/skrek, skreket) betyr: *skriker*, *skreik* eller *skrek*, *skreket*;

(mor|a/-en, mødre(r), mødrene) betyr: *mora* eller *moren*, *mødre* eller *mødrer*, *mødrene*.

4.3. DE ENKELTE ORDKLASSENE

4.3.1. SUBSTANTIVER (s.)

En sentral undergruppe av substantiver er slike ord som betegner fysiske gjenstander. Substantiver fungerer typisk som (det sentrale ordet i) subjektet eller objektet i setninger: *Eleven leste en avis*.

Substantiver kan inndeles i tre underklasser på grunnlag av grammatisk kjønn: Hankjønn (maskulinum, m.), hunkjønn (femininum, f.) og intetkjønn (nøytrum, n.), jfr. avsnitt 4.1. Et substantivs kjønn har nesten aldri noen sammenheng med hva det betyr. Men kjønnnet er avgjørende for hvordan bøyningsendelsene ser ut, og også for hvordan bøyningsformene til andre ord som slutter seg til substantivet (som f.eks. adjektiver og determinativer) ser ut. Eksempler:

bil s.m. *en stor bil; den store bilen*
hus s.n. *et stort hus; det store huset*
ku s.f. *ei stor ku; den store kua*

Ved substantivene er det normalt oppgitt fire former: Oppslagsformen og tre former i parentes. Oppslagsformen er da ubestemt entall; de tre i parentes er bestemt entall, ubestemt flertall og bestemt flertall, i den rekkefølge. Dette betyr at vi kan ha to slags motsetninger: Ubestemt vs. bestemt og entall vs. flertall:

	Ubestemt	Bestemt
Entall	bil	bilen
Flertall	biler	bilene

BESTEMT OG UBESTEMT

Bestemt form av substantivet (*bilen, bilene; huset, husene*) bruker du når du forutsetter at den spesielle størrelsen du snakker om (bilen eller huset), er kjent for den du snakker til. Dette tilsvarer omtrent virkningen av vietnamesisk 'áy'. Eksempler: *Hun spiste et eple.* (ubestemt) (Jeg forutsetter ikke at du vet hvilket eple jeg snakker om.) *Hun spiste eplet.* (bestemt) (Jeg forutsetter at du vet hvilket eple jeg snakker om).

ENTALL OG FLERTALL

Flertallsform av substantivet (*biler, bilene*) bruker du når det du snakker om (a) kan telles, og (b) er flere enn én. Dette tilsvarer omtrent virkningen av vietnamesisk 'nhũng' og 'cácl'. De norske flertallsformene framhever likevel det tellelige mer enn de vietnamesiske gjør. Dessuten er de norske flertallsformene obligatoriske i den forstand at man må bruke flertallsform når man snakker om flere enn én, selv om dette skulle være klart ut fra sammenhengen.

Entallsform av substantivet (*bil, bilen; moral, moralen*) bruker du når det du snakker om (a) enten ikke kan telles, (b) eller kan telles, men bare er én. Eksempler: *Han så en bil.*; *Han har bilen med seg.*; *Han har bil.* (Det er bare tale om én bil.) *Han så mange biler.*; *Han har bilene med seg.*; *Han selger biler.* (Det er tale om flere enn én bil.) *Han spiste ris.*; *Han drakk melk.*; *Moralen er god.* (Det omtalte kan ikke telles.)

Ved substantiver som ikke forekommer i flertall inneholder parentesene bare bestemt form entall. Noen substantiver forekommer bare i flertall, og da er dette oppslagsformen. Eksempel: **klær** s.pl.

4.3.2. VERB (v.)

En sentral undergruppe av verb er slike ord som betegner handlinger eller prosesser. Verb fungerer typisk som det sentrale ordet i predikatet i setninger: *Bilen stanset.*; *Passasjerer gav sjåføren førti kroner.*

Ved verbene er det normalt oppgitt fire former: Oppslagsformen og tre former i parentes. Oppslagsformen er infinitiv; de tre i parentes er presens, preteritum og perfektum partisipp, i den rekkefølge. Eksempel:

Infinitiv	Presens	Preteritum	Perfektum partisipp
spise	spiser	spiste	spist

Av disse formene må særlig presens og preteritum sees i sammenheng med hverandre.

PRESENS OG PRETERITUM

Presens (*spiser*) og preteritum (*spiste*) er de viktigste formene fordi alle norske setninger må ha minst ett verb i presens eller i preteritum. De to formene uttrykker den tiden handlingen finner sted: De plasserer handlingen i tid i forhold til nå, altså i forhold til det tidspunktet da du sier setningen. Dette er nesten alltid utgangspunktet for å angi tid i verb i norske setninger. Presens og preteritum er dessuten obligatoriske: Hvis det du snakker om, foregikk før nå, må du bruke preteritum. (Dette har bare visse stilistiske unntagelser.)

Presens er den mest nøytrale av de to formene. Den kan brukes hvis den handlingen du snakker om, foregår nå, eller alltid, eller en gang i framtiden: *Jeg spiser nå.*; *Jeg spiser bestandig.*; *Jeg spiser om to timer.*

Preteritum bruker du hvis den handlingen du snakker om, foregikk før nå, altså før du snakker om den: *Jeg spiste i går.*

PERFEKTUM PARTISIPP

Perfektum partisipp (*spist*) kan ikke være den eneste verbformen i en setning, men må ha et verb i presens eller preteritum ved siden av seg.

Formen brukes på flere forskjellige måter; her skal vi bare nevne den viktigste, nemlig perfektum partisipp i kombinasjon med presens eller preteritum av verbet "ha": *Jeg har* (presens) *spist nå.*; *Jeg hadde* (preteritum) *spist da Per kom i går.* Denne kombinasjonen uttrykker at den handlingen du snakker om, er plassert i fortid i forhold til den tiden du snakker om. I den første setningen står *har* i presens, og det viser (sammen med ordet *nå*) at den tiden du snakker om, er nå, mens du snakker. *Har spist* betyr derfor at spisingen foregikk før nå. I den andre setningen står *hadde* i preteritum, og det viser at du snakker om et tidspunkt i fortiden, nærmere bestemt "da Per kom i går". Derfor uttrykker *hadde spist* at spisingen foregikk før det tidspunkt. Vi ser altså at kombinasjonen "ha" + perfektum partisipp plasserer en handling i tid i forhold til den tiden du snakker om, og ikke i forhold til "nå". Setninger med denne kombinasjonen tilsvarer derfor nærmest vietnamesiske setninger med 'dă'.

INFINITIV

Heller ikke infinitiv (*spise*) kan være den eneste verbformen i en setning; også den må ha et verb i presens eller preteritum ved siden av seg.

Av de mange måtene denne formen kan brukes på, skal vi her bare nevne kombinasjonene med presens eller preteritum av verbene "ville" og "skulle": *Jeg vil* (presens) *spise i morgen.*; *Jeg skal* (presens) *spise i morgen.*; *Jeg ville* (preteritum) *spise dagen etter.*; *Jeg skulle* (preteritum) *spise dagen etter.* Disse kombinasjonene uttrykker at den handlingen du snakker om, er en mulighet, eller at den ligger i framtiden i forhold til den tiden du snakker om. (Dessuten kan "ville" uttrykke en nyanse av vilje, og "skulle" en nyanse av plikt.) I de første to setningene står "vil"/"skal" i presens, og det betyr at den tiden du snakker om, er nå. Derfor betyr *vill/skal spise* at spisingen skal skje i framtiden i forhold til nå. I de siste to setningene står "ville"/"skulle" i preteritum, og det viser at du snakker om et tidspunkt før nå. Derfor betyr *ville/skulle spise* at spisingen skulle skje i framtiden i forhold til et tidspunkt i fortiden. Også disse kombinasjonene plasserer altså en handling i tid i forhold til den tiden du snakker om, og slike setninger tilsvarer derfor nærmest vietnamesiske setninger med 'sẽ'.

4.3.3. ADJEKTIVER (a.)

En sentral undergruppe av adjektiver er slike ord som betegner egenskaper. Adjektiver knytter seg vanligvis til substantiver, enten slik at de står i direkte forbindelse med dem, eller slik at de står predikativt til dem: *en stor bil*; *Bilen er stor*.

Ved adjektivene er det normalt oppgitt minst tre former, og av og til flere. Oppslagsformen er positiv, entall, hankjønn (som oftest = felleskjønn), mens de to første formene i parentes er intetkjønn og flertall. Ved noen adjektiver er det i tillegg ført opp komparativ og superlativ, nemlig når disse formene ikke er dannet bare ved tilføyelse av *-ere* og *-est* til positiv. Eksempler:

Felleskjønn	Intetkjønn	Flertall	Komparativ	Superlativ
fin	fint	fine		
stor	stort	store	større	størst

(Komparativ og superlativ av "fin" er de regelrette formene *finere* og *finest*, og de er derfor ikke oppført i parentes.)

KJØNN

Når adjektivet knytter seg til et substantiv, avhenger kjønnsbøyningen av kjønnnet til det substantivet det knytter seg til; se 4.3.1 ovenfor. Eksempler: *en fin bil*; *Bilen er fin.*; *et fint hus*; *Huset er fint*.

Adjektiver kan også brukes adverbialt (f.eks knyttet til verb), og da benyttes intetkjønnsformen: *Han klarte oppgaven fint*.

FLERTALL

Flertallsform brukes når adjektivet - direkte eller predikativt - knytter seg til et substantiv i flertall. Eksempler: *de fine bilene; mange fine biler; Bilene er fine.*

Når adjektivet står i direkte forbindelse med et substantiv i bestemt form (se 4.3.1), opptrer det selv i bestemt form. Adjektivets bestemte form er som regel lik flertallsformen. Eksempler: *den fine bilen men den lille bilen; de små bilene.*

KOMPARATIV

Komparativ form brukes ved sammenligning av to størrelser og betegner en særlig høy grad av den egenskapen adjektivet betegner, i forhold til den størrelsen det sammenlignes med: *Denne bilen er finere enn den der borte.; Jeg trenger et større hus enn Per.*

Setninger med komparativ tilsvarende nærmest vietnamesiske setninger med 'hơn'.

SUPERLATIV

Superlativ form brukes også ved sammenligning og betegner en særlig høy grad av den egenskapen adjektivet betegner. Forskjellen til komparativ består i at superlativ ikke brukes ved sammenligning av to sidestilte størrelser, men snarere for å uttrykke at en størrelse har en egenskap i særlig høy grad innenfor den gruppen størrelsen tilhører: *Oslo er den største byen i Norge.; Denne kjolen er finest av alle i butikken.; Kari er den flinkeste av de to.*

Setninger med superlativ tilsvarende nærmest vietnamesiske setninger med 'nhất'.

4.3.4. PRONOMEN (pron.)

Pronomen er ord som kan brukes til å referere til personer og ting som er kjent ut fra sammenhengen, og de har derfor gjerne et svært vidt semantisk innhold. Pronomen fungerer typisk som subjekt eller objekt i setninger. I motsetning til substantiver knytter de sjelden andre ord direkte til seg (adjektiver o.l.). Eksempler: **Jeg** sitter her, så sitter **du** der.; **Han** løftet seg opp etter armene.; **Dere** liker visst ikke hverandre.

Ved pronomenene er oppslagsformen normalt subjektsform, mens det er oppgitt i parentes hva slags bøyingsformer som er tatt med. Avhengig form er tatt med der den avviker fra subjektsformen. Genitivsform er tatt med der den dannes på annen måte enn ved tillegg av -s til subjektsformen.

SUBJEKTSFORM OG AVHENGIG FORM

Subjektsformen brukes når pronomenet er subjekt i setningen, mens den avhengige formen brukes i de fleste andre tilfeller. Eksempler: **Han**

kan snakke vietnamesisk.; Jeg traff henne i byen.; Per fikk et brev fra henne i går.; Vi gav henne en presang.

GENTIVSFORM

Genitivsformen brukes når pronomenet knytter seg direkte til et substantiv e.l. som betegner noe som tilhører eller på annen måte står i nær forbindelse med den/det pronomenet refererer til. Eksempler: *Er dette hennes bil?; Det var deres feil at det gikk galt.* Slike kombinasjoner av genitivsform + substantiv tilsvarer nærmest vietnamesiske kombinasjoner med 'của'.

4.3.5. DETERMINATIVER (dt.)

Determinativer er ord som kan stå alene (slik som pronomen), men som ofte knytter seg til substantiver o.l. og som bestemmer nærmere hvilke størrelser det er substantivet brukes til å referere til. Determinativer kan inndeles i kvantifiserende, demonstrative, possessive og spørrende determinativer. Eksempler: *Noen av gjestene gikk klokka 10.; Du må vaske alle vinduene.; Jeg foretrekker dette bordet.; De eplene er råtne.; Hvor har du pengene dine?; Min frakk er blå, din er grønn.; Hvilken frakk er din?*

Ved determinativene er det normalt oppgitt tre former. Oppslagsformen er felleskjønn entall; de to formene i parentes er intetkjønn og flertall (jfr. adjektivene, 4.3.3). Eksempler:

Felleskjønn	Intetkjønn	Flertall
all	alt	alle
denne	dette	disse

KJØNN

Som ved adjektivene avhenger kjønnsbøyningen først og fremst av kjønn til det substantivet determinativet knytter seg til. Determinativer som står alene og uten noe underforstått substantiv, står i intetkjønn. Eksempler: *All maten er bedrevet.; Alt vannet er rent ut.; Alt har vært forgjeves.; Denne pennen skriver ikke.; Har du sett dette brevet?; Jeg kommer aldri til å glemme dette.*

TALL

Flertallsform av determinativet brukes når det knytter seg til et substantiv i flertall, eller, når det står alene, hvis det brukes om mer enn én størrelse. Eksempler: *Er dette alle pengene?; Disse eplene er gode.; Alle har fått mat.*

UBØYDE ORDKLASSER

PREPOSISJONER (prep.)

knytter seg vanligvis til substantiver (med eventuelle tillegg).

De danner da oftest adverbiale ledd, f.eks ledd som uttrykker sted, retning, tid, osv. Eksempler: *Han reiste **fra** Bergen.*; *Hun skrev brev **til** sin gamle mor.*; *Han hoppet **over** bekken.*

Preposisjoner kan også stå alene som adverbialer: *Hun gikk **til** og **fra** hele dagen.*; *Han gikk **over** til fienden.*

KONJUNKSJONER (konj.)

knytter sammen setninger eller ledd og uttrykker forholdet mellom dem. Eksempler: *Per drakk, **og** de andre sloss.*; *Per **og** Ole slåss.*; *Per drakk, **men** de andre lot være.*; *Det var hyggelig **at** du kom.*; *Forsyn deg med en kake **mens** du venter.*

INTERJEKSJONER (interj.)

er utropsord og svarord som ikke inngår i setninger som vanlige setningsledd. Eksempler: *Hysj!*; *Au!*; *Huff!*; *Ja.*; *Nei.*